

รายการ ร้อยเรื่อง...เมืองไทย

สถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา และคณะทำงานด้านข้อมูลรายการร้อยเรื่อง...เมืองไทย
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ถนนอุทองใน เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐ โทร. ๐ ๒๒๔๔ ๑๓๑๘-๒๑

เรื่อง สิทธิชุมชน
เรียบเรียง นางสาวขวัญชนก วิบูลย์คำ นิตกรชำนาญการ กลุ่มงานห้องสมุด สำนักวิชาการ
ออกอากาศ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๘

สิทธิชุมชน เป็นอุดมการณ์ที่มีความเกี่ยวพันแน่นแฟ้นกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมชุมชนมาเป็นระยะเวลายาวนาน โดยมีกฎเกณฑ์ที่ไม่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรแฝงอยู่ในวิถีชุมชนซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์ที่สมาชิกในชุมชนนั้น ๆ ต่างได้ยึดถือและปฏิบัติร่วมกัน “สิทธิชุมชน” จึงถือเป็นอำนาจอันชอบธรรมตามประเพณีและกฎเกณฑ์ที่ยึดถือร่วมกันของกลุ่มบุคคล โดยกลุ่มบุคคลนี้เป็นกลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์ มีที่อยู่ มีขอบเขตร่วมกัน มีความสัมพันธ์กันทางสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งมีการจัดสรรและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน

หากกล่าวถึงสิทธิชุมชนในประเทศไทย ในอดีตถือว่าชุมชนมีสิทธิตามสภาพในการบริหารจัดการสิ่งต่าง ๆ ภายในชุมชนได้ด้วยตนเอง จนกระทั่งได้มีการบัญญัติรับรองเรื่องสิทธิชุมชนไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ โดยมุ่งเน้นสิทธิของบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาและได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการเรียกร้องให้หน่วยงานของรัฐปฏิบัติตามกฎหมาย

สำหรับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งสภาปฏิรูปแห่งชาติมีมติไม่เห็นชอบทั้งฉบับ ในคราวประชุมสภาปฏิรูปแห่งชาติ ครั้งที่ ๖๗/๒๕๕๘ เป็นพิเศษ เมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๕๘ นั้น มีบทบัญญัติกำหนดรับรองเรื่องสิทธิชุมชน ดังนี้

๑. สิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น กำหนดไว้ในมาตรา ๖๓ มีสาระสำคัญ ดังนี้

ประการแรก ชุมชนมีสิทธิในการปกป้อง ฟื้นฟู อนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาอันดีงามของชุมชน ของท้องถิ่น และของชาติ

ประการที่สอง ชุมชนมีสิทธิในการมีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพและทางวัฒนธรรม

นอกจากนี้ บุคคลก็มีสิทธิร่วมกับชุมชนหรือรัฐในการดำเนินการข้างต้นเช่นเดียวกับชุมชน ตลอดจนพัฒนาต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนด้วย

ความในมาตรานี้คงหลักการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ โดยปรับเปลี่ยนผู้ทรงสิทธิให้เป็นสิทธิของชุมชน ซึ่งหมายความถึง ชุมชน ชุมชนท้องถิ่น และชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม และเพิ่มให้ชุมชนมีสิทธิในการปกป้อง สืบสาน และพัฒนาขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาอันดีงามของชุมชน ของท้องถิ่น และของชาติ อีกทั้งได้เพิ่มสิทธิให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางวัฒนธรรมด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพชุมชนที่มีความหลากหลาย

๒. สิทธิในการที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีและมีคุณภาพ และมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม กำหนดไว้ในมาตรา ๖๔ มีสาระสำคัญดังนี้

ประการแรก คู่ครองสิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมทั้งกับรัฐและชุมชน ในการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างเป็นธรรม และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่ดีและไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิต

ประการต่อมา กำหนดให้การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง ทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ จะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไข ๓ ประการ โดยต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ ดังนี้

๑) ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน ซึ่งต้องกระทำโดยอิสระ เป็นกลาง และตามหลักวิชา และในกรณีที่มีการประเมินสิ่งแวดล้อมในระดับยุทธศาสตร์ต้องพิจารณาให้สอดคล้องกันด้วย

๒) จัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสีย

๓) รับฟังความคิดเห็นของคณะกรรมการอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ประกอบก่อนดำเนินการ

ประการสุดท้าย บุคคลและชุมชนซึ่งอาจได้รับผลกระทบจากการดำเนินการตามบทบัญญัติมาตรานี้ มีสิทธิที่จะฟ้องรัฐหรือหน่วยงานของรัฐ

ความในมาตรานี้คงหลักการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ โดยแก้ไขถ้อยคำให้มีความชัดเจนและครอบคลุมยิ่งขึ้น ตลอดจนเพิ่มกลไกการป้องกันสิทธิของบุคคลหรือชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันมิให้นโยบาย โครงการ หรือกิจกรรมด้านการพัฒนา ก่อให้เกิดผลกระทบต่อปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสภาพปฏิรูปแห่งชาติมีมติไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญจึงต้องเริ่มต้นใหม่ ดังนั้น การรับรองสิทธิชุมชนในร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่จะมีหลักการและสาระสำคัญอย่างไร จึงเป็นเรื่องที่ต้องติดตามต่อไป

บรรณานุกรม

กิตติศักดิ์ ปรกติ. (๒๕๕๐). **สิทธิของบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

กองบรรณาธิการ. (พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๕๓). **สิทธิชุมชน : มิติใหม่ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ**

แห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๖๗. **จุลนิติ**, ๗(๓), น. ๑-๒๔.

คณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญ. **ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับเสนอสถาปนาปฏิรูปแห่งชาติ**

เพื่อลงมติให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญนี้ทั้งฉบับ) (๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘)

สืบค้น ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘ จาก

http://www.parliament.go.th/ewtcommittee/ewt/draftconstitution/more_news.php?cid=67

คณะอนุกรรมการบันทึกเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญและการจัดทำจดหมายเหตุการณ์ยกร่างรัฐธรรมนูญ

ในคณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญ. (๒๕๕๘). **ตารางสรุปเจตนารมณ์รายมาตราของร่างรัฐธรรมนูญ**

แห่งราชอาณาจักรไทย เล่ม ๒. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

“รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗.” (๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗).

ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๓๑ ตอนที่ ๕๕ ก, น. ๑-๑๗.

“รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๑)

พุทธศักราช ๒๕๕๘.” (๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๘). **ราชกิจจานุเบกษา**, เล่ม ๑๓๒ ตอนที่ ๖๔ ก, น. ๑-๗.

สถาบันพระปกเกล้า. (๒๕๕๗). **รัฐธรรมนูญกลางแปลง : แนวทางการปฏิรูปเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย**.

กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๕๕). **สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ**. กรุงเทพฯ:

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

อภิวัฒน์ สุดสาว. (พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๕๓). ปัญหาในทางปฏิบัติของการรับรองและคุ้มครองสิทธิชุมชน.

จุลนิติ, ๗(๓), น. ๑๑๙-๑๒๖.